

Motion till riksdagen

1987/88:Fö4

av Kerstin Ekman m. fl. (fp)

med anledning av prop. 1987/88:81 om ändring i lagen (1966:413) om vapenfri tjänst, m. m.

De i propositionen föreslagna förändringarna i lagen om vapenfri tjänst bygger i allt väsentligt på rekommendationerna från 1983 års värnpliktsutbildningskommitté (VK 83). Folkpartiet biträder förslaget, som innebär en mer ändamålsenlig och effektiv vapenfriutbildning, men vill samtidigt framföra följande synpunkter och förslag.

I propositionen föreslås att de vapenfria tjänstepliktigas placering skall benämnas *krigsplacering*. Vi förordar benämningen *placering för civil beredskapstjänst*.

Vi beklagar, att direktiven i utredningsuppdraget till VK 83 ej medgav förnyad behandling av det s. k. prövningsförfarandet – dvs. den process en värnpliktig måste genomgå för att bli överförd till vapenfri tjänst.

I propositionen anges, att regeringen anser "tiden mogen att nu göra en utvärdering av prövningsförfarandets effekter sedda mot bakgrund av de uttalanden som motiverade" 1978 års vapenfrireform. Föredraganden ämnar "ta initiativ till att en sådan utvärdering kommer till stånd". Detta är en framgång för den opinion som finns – bl. a. inom fredsrörelsen och kyrkorna – och som folkpartiet som parti ensamt företrätt i riksdagen, senast i motion 1986/87:Fö507.

Enligt vapenfrilagen skall vapenfri tjänst kunna erbjudas värnpliktiga, som efter visst prövningsförfarande kan övertyga myndigheterna om att "det kan antagas att bruk av vapen mot annan är så oförenligt med den värnpliktiges allvarliga personliga övertygelse att han icke kommer att fullgöra värnpliktstjänstgöringen" (citat ur proposition 1977/78:159).

Prövningsförfarandet har kritiserats från både enskilda värnpliktiga, som ansökt om vapenfri tjänst, och från organisationer. Kritiken gäller dels svårigheten att från fall till fall göra konsekvent bedömning av ansökans överensstämmelse med lagens villkor, dels att prövningsförfarandet särskilt gynnar dem som lättast kan "tala för sig". Det har t. ex. förekommit att man organiserat rollspel i vilka ungdomar tränats att "svara rätt" på frågor under utredares prövningssamtal och därmed "manipulera" prövningsförfarandet.

En viktig anmärkning mot prövningsförfarandet är också att den vapenfri-sökande till utredaren kan "överlåta" ansvaret för dokumenteringen av sin uppfattning. Trots att frågorna ställs till och att svaren lämnas av den värnpliktige uppfattar han lätt sin roll som passiv. Det är utredaren som tolkar hans uppfattning och hans känslor.

En översyn av prövningsförfarandet skall givetvis göras förutsättningslöst. En mängd idéer om ändringar i prövningsförfarandet finns redan dokumenterade. Folkpartiet har t. ex. aktualiserat ett alternativt prövningsförfarande där huvuddokumentet i ansökan om vapenfri tjänst är en skriftlig förklaring från den värnpliktige. Förklaringen skall vara tydlig i fråga om lagens centrala punkter och klart redovisa att ansökan bygger på en allvarlig personlig övertygelse. Förklaringen skall inges efter ett obligatoriskt informationsamtal där det inför den värnpliktige redovisas syftet med allmän värnplikt, lagens villkor för vapenfri tjänst, tjänstgöringsalternativen m. m.

Någon form av intyg, som styrker tilltron till den värnpliktiges allvarliga övertygelse, torde behövas. Ett sådant intyg skall t. ex. kunna vara utfärdat av två personer vilkas omdömesgillhet kan beskrivas med uttrycket att "de åtnjuter allmänt förtroende". En målsättning med prövningsförfarandet bör vara att huvudansvaret för ställningstagandet vilar på den värnpliktige – och inte på en utredare.

Här är exempel på delar, som – enligt folkpartiet – bör ingå i prövningsförfarandet:

- Den värnpliktiges aktiva ställningstagande mot vapentjänst.
- Obligatoriskt informationsamtal om lagens krav och tjänstgöringsalternativen m. m.
- Skriftlig förklaring i vilken den värnpliktige preciserar sin ansökan så att lagens villkor är uppfyllda.
- Intyg, som bekräftar ärligheten i vederbörandes inställning.

Mot denna bakgrund anser folkpartiet att riksdagen bör ge regeringen till känna att en utvärdering av prövningsförfarandet – i enlighet med föredragandens besked i propositionen och i enlighet med motion 1986/87:Fö507 – omgående bör inledas.

Väsentliga civila samhällsfunktioner måste fungera även i krig. Det senaste försvarsbeslutet poängterar angelägenheten av att förbättra främst sjukvård, räddningstjänst, telekommunikationer, elförsörjning och kommunal teknisk försörjning. De vapenfria tjänstepliktigas utbildning kan inriktas på just dessa områden. De vapenfria bör därför kunna vara en stor resurs i detta sammanhang.

Folkpartiet stöder propositionens förslag att begränsa antalet utbildningsområden för vapenfria tjänstepliktiga. Endast sådan utbildning, som är adekvat för den tjänstepliktiges placering för civil beredskapstjänst, bör förekomma. Vi anser att tekniska områden, t. ex. vatten- och avloppsanläggningar, elförsörjning och fjärrvärmeanläggningar, bör prioriteras när det gäller vapenfria tjänstepliktigas placering för civil beredskapstjänst på det kommunala området. Dessa områden kräver sådan kunskap, att utbildningen för krigsbehovet så långt som möjligt måste genomföras i fred.

Viss kritik har riktats mot den utbildning av vapenfria tjänstepliktiga som hittills har ordnats. Det är angeläget att utbildningens kvalitet och omfattning i fortsättningen granskas mera utförligt än hittills. Sådant granskning bör åvila nämnden för vapenfriutbildning.

Folkpartiets representant reserverade sig i VK 83:s betänkande till förmån för att den genomsnittliga utbildningstiden för vapenfria tjänstepliktiga ej

skall förlängas. Vi noterar med tillfredsställelse att regeringen i propositionen stöder den ståndpunkten.

Folkpartiet stöder propositionens förslag att samordna beslut om utbildningstidens längd för olika kategorier vapenfria tjänstepliktiga med beslut om arméns framtida utbildningssystem.

Vi vill framhålla fördelarna i att differentiera de vapenfria tjänstepliktigas tjänstgöringstid efter de skilda behoven i totalförsvarets civila delar. Vi föreslår att överstyrelsen för civil beredskap – ÖCB – ålägges samordningsansvar för sådan differentiering.

Det är viktigt att repetitionsutbildning införes även för de vapenfria tjänstepliktiga. Många av de områden, på vilka de vapenfria beräknas få utbildning, utvecklas och förändras.

Hemställan

Med hänvisning till det ovan anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att använda benämningen *placering för civil beredskapstjänst* i stället för benämningen krigsplacering för de vapenfria tjänstepliktiga,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om prövningsförfarandet vid uttagning till vapenfri tjänst,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att utbildningen av vapenfria tjänstepliktiga skall granskas av nämnden för vapenfriutbildning,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett uppdrag åt överstyrelsen för civil beredskap ÖCB att samordna tillämpningen av en differentierad utbildning för de vapenfria tjänstepliktiga.

Stockholm den 18 februari 1988

Kerstin Ekman (fp)

Hans Lindblad (fp)

Lars Sundin (fp)

Carl-Johan Wilson (fp)